

Biljana Maksimović

PRIRUČNIK

za nastavnike uz udžbenike za učenje srpskog jezika u pripremnim odeljenjima

SADRŽAJ

1. PREDGOVOR	3.
2. PRIKAZ UDŽBENIČKOG KOMPLETA	5.
TEMATIKA	6.
GRAMATIKA	8.
3. ORIJENTACIONO PLANIRANJE	10.
4. PRIMER OBRADJE JEDNE NASTAVNE JEDINICE	13.

PREDGOVOR

Svaka stručna i metodička knjiga koja pomaže nastavniku u organizovanju i realizaciji nastave može se nazvati priručnikom. Sam naziv ove vrste stručne literature ukazuje na visok stepen očekivanja od strane onih kojima je namenjen jer on treba da je nastavniku uvek „pri ruci”, dakle, od pomoći i koristan. Budući da je nastavna praksa jedinstvena, svaki je nastavnik istovremeno i autor svog ličnog „priručnika” kojeg piše i stvara svakodnevnim radom. Ipak, da bi nastavnikov rad bio što kvalitetniji, bogatiji i raznovrsniji, neophodna je razmena iskustava.

Ovaj priručnik treba shvatiti u tom smislu jer je upravo višegodišnje iskustvo u oblasti metodike srpskog jezika kao nematernjeg (drugog jezika) ohrabrilu autora da napiše i komplet udžbenika za učenje srpskog jezika kao stranog. Naime, srpski jezik kao nematernji po svojoj metodici se u homogenim sredinama više bliži metodici srpskog jezika kao stranog, nego metodici srpskog kao maternjeg jezika. S tim u vezi uputno je dati par napomena o usvajanju jezika. Naime, usvajanje jezika može biti primarno (maternji jezik) i neprimarno (drugi ili strani jezik). Kada je reč o neprimarnom usvajanju, razlikujemo dva tipa učenja jezika: usvajanje drugog jezika i usvajanje stranog jezika. I dok se drugi jezik delimično usvaja a delimično uči (to je jezik koji se usvaja u prirodnoj sredini, zajedno sa kulturom, običajima i ponašanjem izvornih govornika), strani jezik se pre svega uči i to u zemlji u kojoj on nije osnovno sredstvo komunikacije (Dražić, 2006. 198).¹ Strani jezik se najčešće uči kao nastavni predmet u školi ili na kursevima. Učenje jednog jezika kao stranog isključuje podsvesno usvajanje i podrazumeva samo svesno usvajanje. Dakle, i usvajanje, odnosno učenje srpskog jezika kao stranog, treba da počiva na savremenoj glotodidaktici.²

Cilj nastave srpskog jezika kao stranog jeste da osposobi učenike da komuniciraju na tom jeziku u raznim govornim situacijama koje odgovaraju njihovim godinama, potrebama i navikama. Isti ovaj cilj treba da ostvari i nastava srpskog jezika kao stranog u pripremnim odeljenjima Srpske škole u Budimpešti, s tim što ga treba proširiti još jednim bitnim zahtevom – da osposobi učenike za nastavak školovanja na srpskom jeziku.

¹ Dražić, Jasmina (2006). Mesto gramatike u nastavi srpskog jezika kao stranog. *Negovanje srpskog jezika i književnosti*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 197-219 str.

² Glotodidaktika je teorija nastave stranih jezika. Ona daje teorijski osnov za pojedinačne metodike.

Najnoviji zahtevi u učenju jednog jezika kao stranog u prvi plan ističu komunikativnu metodu, pa otuda i savremeni udžbenici koji se koriste u toj nastavi moraju biti koncipirani tako da odgovaraju tom zahtevu. Kao što je već rečeno, glavni cilj nastave stranih jezika jeste sticanje komunikativne kompetencije pa se, shodno tome, komunikativni pristup nameće kao primarni u ovoj nastavi. Iako ovaj pristup u prvi plan ističe komunikativnu kompetenciju, on ne zapostavlja ni lingvističku, te se paralelno sa razvojem govornog jezika mora usvajati i njegova jezička forma, odnosno gramatika. Uvažavajući moderne evropske standarde koji se odnose na učenje jednog jezika kao stranog, i udžbenički komplet za učenje srpskog jezika u pripremnim odeljenjima ima za cilj osposobljavanje učenika da kroz govorne činove u okviru date tematike postupno usvajaju frekventnu leksiku i jezičke modele, odnosno odgovarajuće gramatičke kategorije.

Udžbenički komplet za učenje srpskog jezika namenjen je učenicima koji nemaju nikakvih predznanja ili su ona minimalna, ali isto tako i nastavnicima koji izvode nastavu u pripremnim odeljenjima. Svakako da ovaj komplet udžbenika može poslužiti i svima onima koji žele da nauče srpski jezik van institucionalnog sistema.

Iako je prvenstvena namena priručnika da predstavi nov udžbenički komplet, u njemu će biti reči i o nekim metodičkim pitanjima koja se tiču planiranja i organizovanja nastave kojoj su ovi udžbenici i namenjeni. Ideje i predloge koje priručnik nudi treba shvatiti samo kao mogućnosti, odnosno kao razmenu iskustava koja naravno ne obavezuje, ali može da pomogne i doprinese kvalitetnijem izvođenju nastave.

udžbenički komplet za učenje srpskog jezika u pripremnim odeljenjima

PRIKAZ UDŽBENIČKOG KOMPLETA

Kako je komplet udžbenika za učenje srpskog jezika namenjen konkretnoj nastavi koja se izvodi u pripremnim odeljenjima Srpske škole u Budimpešti, koncepcija udžbenika koji čine komplet se donekle razlikuje od uobičajenih koncepcija udžbenika srpskog jezika kao stranog. Budući da učenici žive u Mađarskoj i veoma slabo ili gotovo uopšte ne govore srpski jezik, u koncipiranju udžbenika se pošlo od pretpostavke da učenici tog uzrasta već imaju solidno lingvističko znanje stečeno učenjem mađarskog jezika, odnosno da solidno vladaju terminologijom i poznaju osnovne gramatičke kategorije. Zbog toga je udžbenik *Srpski jezik 1* napisan na mađarskom jeziku jer je činjenica da veliku ulogu u učenju jednog jezika kao stranog ima upravo razumevanje zakonitosti po kojima taj jezik funkcioniše. U poređenju sa drugim udžbenicima za učenje srpskog jezika kao stranog u tom smislu ovaj udžbenik predstavlja novinu. Onim gramatičkim kategorijama koje ne postoje u mađarskom jeziku (kao što je kategorija gramatičkog roda, na primer), ili tamo gde se gramatičke kategorije razlikuju u jednom i drugom jeziku, posvećena je posebna pažnja, kako bi se predupredila interferencija (u ovom slučaju negativan uticaj mađarskog jezika na učenje srpskog jezika). Uzimajući u obzir velik broj nedeljnih časova posvećenih ovoj nastavi, prirodno je očekivati da će učenici u usvajanju jezika relativno brzo napredovati i da će, nakon savladanog početnog nivoa, bez većih problema moći da nastave učenje jezika na srednjem nivou bez pomoći mađarskog jezika. Zbog toga je udžbenik *Srpski jezik 2* napisan samo na srpskom jeziku (osim prevoda leksema koje se uvode kao nove) jer su učenici do tada već usvojili odgovarajuću terminologiju i na srpskom jeziku.

Oba udžbenika su radnog karaktera što podrazumeva pismenu intervenciju učenika, ali se isto tako zadaci mogu raditi i u sveskama.

Udžbenički komplet za učenje srpskog jezika u pripremnim odeljenjima sadrži:

1. Udžbenik *Srpski jezik 1* za učenje srpskog jezika u pripremnim odeljenjima (početni nivo)
Szerb nyelvkönyv nyelvi előkészítő osztály részére I
2. Udžbenik *Srpski jezik 2* za učenje srpskog jezika u pripremnim odeljenjima (srednji nivo)
Szerb nyelvkönyv nyelvi előkészítő osztály részére II
3. Radna sveska uz udžbenike za učenje srpskog jezika u pripremnim odeljenjima 1 i 2
Tanári útmutató a Szerb nyelvkönyv – nyelvi előkészítő I-II. tankönyvekhez
4. CD uz udžbenike za učenje srpskog jezika u pripremnim odeljenjima 1 i 2
CD a tankönyv tanulás szerb előkészítő osztályok I-II.

TEMATIKA

Oba udžbenika obrađuju po sedam lekcija, odnosno po sedam tematskih celina (*lična identifikacija – predstavljanje i obraćanje, stanovanje, hrana i piće, odevanje, putovanja, društveni život, zdravlje, vremenske prilike, slobodno vreme, osećanja i raspoloženja, sport, praznici, usluge*). Za obradu određene tematske celine koriste se konstruisani tekstovi i ilustracije što je uslovljeno ograničenim brojem leksema koje učenici znaju. Polazni tekstovi su mahom u formi dijaloga jer je on najprirodniji oblik komunikacije. Jedna tematska celina se obrađuje postepeno, odnosno ona je raščlanjena na više podtema što je u okviru jedne lekcije i grafički izdvojeno posebnom bojom. Broj podtema varira od lekcije do lekcije i zavisi od širine obrađivane teme. Tako se, na primer, u okviru tematske celine *vremenske prilike* koja se obrađuje u šestoj lekciji prvog udžbenika izdvajaju sledeće podteme:

U trećoj lekciji drugog udžbenika tematska celina *stanovanje* ima sledeće podteme:

U zavisnosti od tempa kojim učenici napreduju kao i njihove motivacije, svaka tematska celina se može obogatiti i dodatnim sadržajima, kao što se u udžbeniku i sugeriše. Tako se npr. u okviru tematske celine *stanovanje* predlaže i osposobljavanje učenika za iskazivanje ličnog stava (sviđa mi se, ne dopada mi se...), imenovanje sastavnih delova kuće (podrum, tavan, garaža...), traženje i davanje informacija u vezi sa iznajmljivanjem stana, usvajanje leksike vezane za različite materijale, kupovina električnih uređaja i sl.

Tekstovi su zasićeni frekventnim leksemama koje se, radi lakšeg snalaženja i preglednosti, sa prevodom na mađarski jezik daju na dnu stranice na kojoj se i javljaju (u fusnoti), a ne u rečniku na kraju lekcije ili udžbenika kao što je najčešći slučaj. Među tim rečima svakako ima i onih koje nisu toliko frekventne i ne moraju ući u aktivni leksički fond, ali su zbog razumevanja teksta u celini i one prevedene. Osim prevođenja, za semantizaciju reči korišćene su i ilustracije.

Posebno treba istaći potrebu da se prilikom usvajanja leksike reči ne uče izolovano, već u kontekstu. Uvek treba insistirati na tome da učenici nove lekseme usvajaju kroz prigodne vežbe (postavljanje pitanja, odgovori na pitanja, simuliranje govornih situacija, vežbe supstitucije, vežbe dopunjavanja, jezičke igre...)

Bogatstvo srpskog jezika ogleda se svakako i u velikom broju fraza koje se svakodnevno koriste. Ovi izrazi čine sastavni deo kulturnog nasleđa srpskog naroda i kao takvi moraju biti prisutni i u udžbenicima iz kojih se srpski jezik uči. Oba udžbenika upravo zbog toga nude po jedan frazeološki izraz u svakoj lekciji. Osnovna zamisao je da se učenici sa njima samo upoznaju kako bi mogli da ih razumeju kada ih čuju. Naravno, pretpostavka je takođe da će vremenom oni ući u aktivni rečnički fond barem kod onih naprednijih učenika.

Važno je napomenuti da je poželjno da nastavnik osim udžbenika i CD-a i sam priprema adekvatan nastavni materijal, odnosno da koristi sve raspoložive resurse škole kako bi nastavu učinio zanimljivijom, raznovrsnijom i prijemčivijom za svoje učenike. Tako se, na primer, već u prvoj lekciji osim *pozdrava* i *upoznavanja* učenici susreću i sa nekim nazivima *zanimanja*. Bez obzira što su te reči prevodom semantizovane, bilo bi dobro da njihovo usvajanje bude praćeno i adekvatnim slikama jer su zbog prostora u udžbeniku one izostale. Na taj način se može realizovati veći broj različitih vežbanja (odgovori na pitanja: *Ko je to? Šta je on/ona? Da li je on novinar?*; vežbe supstitucije ili dopunjavanja: *On nije advokat. On je poštara. Ovo je... frizer.*). Opšta preporuka je da se u nastavi koriste sva raspoloživa sredstva koja su barem na internetu lako dostupna (Na primer na [YouTube-u](#) postoji mnogo korisnih materijala: učimo da brojimo, učimo boje, učimo slova, učimo voće i povrće...) Naravno, iz bogate ponude didaktičkog materijala nastavnik će odabrati one koji su primereni uzrastu učenika. Posebno je važno to što pomoću ovih materijala učenici ne usvajaju samo određenu leksiku, već i pravilan izgovor. Kasnije, kako učenici budu sticali sve više znanja, na časovima se mogu koristiti i kraći inserti iz srpskih serija ili filmova (zatim slede pitanja na koja učenici mogu odgovoriti u skladu sa već usvojenim znanjem: *Kako se zove...? Šta je on po zanimanju? Da li ima ćerku? Kako se ona zove?...*), zvučni zapisi kraćih pesama (posebno su pogodne za vežbe pisanja u vidu diktata), ali isto tako nastavnik može i sam osmišljavati nastavne listove, praviti prezentacije ili organizovati prigodne igre (*Na slovo, na slovo* – ređati niz zanimanja ili niz voća, niz delova nameštaja i kućnih aparata...; *Pronađi uljeza* – tri imenice imenuju živo biće, a samo četvrta je predmet, ili imenice imenuju voće, a samo jedna je povrće...; *Pogodi šta je* – jedan učenik zamisli predmet iz učionice, a ostali postavljaju pitanja dok ne pogode...)

Kad god je to moguće, treba organizovati vežbe razumevanja pročitano. Nastavnik i sam može napisati kraći tekst, a zatim zahtevati od učenika da obeleže da li su tvrdnje u vezi sa tim tekstom tačne ili netačne (zaokruži DA ili NE, zaokruži T (tačno) ili N (netačno)). Isti tekst se može iskoristiti i za druga vežbanja: vežbe čitanja, uvežbavanje oba pisma; odgovori na pitanja, prepisivanje sa promenom lica (iz 1. lica prebaciti u 3. lice ili obrnuto), promena roda (ako se radi o dečaku, onda ispričati kao da je devojčica), ili vremena dešavanja (iz prezenta u perfekat ili futur i obrnuto).

Da bi se učenici što bolje pripremali za nastavu i da bi stalno ponavljali određenu leksiku ili rečenične konstrukcije, potrebno im je redovno zadavati domaće zadatke. Oni treba da su kratki, obično je dovoljna samo jedna vežba, jer na taj način učenici neće izgubiti motivaciju i redovno će ih raditi. Preporuka je da se domaći zadaci isto tako redovno na početku sledećeg časa i proveravaju. Za domaće zadatke se mogu koristiti zadaci iz radne sveske, ali i oni koje nastavnik sam pripremi.

Iako je o značaju gramatike u okviru komunikativnog pristupa već bilo reči, nije na odmet da se još jednom istakne važna uloga koju gramatika ima u ovoj nastavi. Ona se, dakle, ne sme izostaviti, budući da je lingvistička kompetencija preduslov razvoja komunikativne kompetencije, te je zbog toga i u udžbenicima za učenje srpskog jezika u pripremnim odeljenima ona i te kako zastupljena. Kao i u slučaju tematike, gramatičke celine su takođe označene posebnom bojom.

S obzirom na to da je gramatika srpskog jezika prilično složena i da toj složenosti naknadno doprinose i brojni izuzeci u okviru jedne gramatičke zakonitosti, gramatička građa se u udžbenicima uvodi postepeno. Jezička materija je u okviru svake lekcije raspoređena u minimalne sekvence. Redosled gramatičke građe uslovljen je tematskom celinom koja se obrađuje jer se zajedno sa leksikom usvajaju i gramatičke kategorije neophodne za pravilnu upotrebu tih leksema. Pošto srpski jezik pripada flektivnim jezicima te se u njemu gramatička značenja, odnosi i funkcije uglavnom iskazuju gramatičkim nastavcima (kategorija roda, broja, padeža, lica...), ovi nastavci se u oba udžbenika jasno i pregledno ističu u tabelama kako bi ih učenici što bolje uočili i lakše usvojili. Učenicima se takođe skreće pažnja da kod nekih nastavaka dolazi do glasovnih alternacija koje se vrše ili u pojedinim padežnim oblicima imenskih reči ili prilikom promene glagola (*dečak – dečaci, pisati – pišem*), ali i na one reči kod kojih dolazi do proširenja osnove (*ključ – ključevi, ime – imena*). Posebnu razliku u odnosu na mađarski jezik čine predložko-padežne konstrukcije u srpskom jeziku. Upravo zbog toga se već u *Uvodu* udžbenika *Srpski jezik 1* učenicima daje vrlo kratak pregled osnovnih gramatičkih osobenosti srpskog jezika.

I već na osnovu sadržaja u oba udžbenika može se videti da redosled kojim se uvodi jezička materija odstupa od uobičajenog. Tako se pojedine vrste reči u udžbeniku obrađuju u više lekcija, ali im se uvek dodaje nova gramatička kategorija (na primer, pri obradi prideva najpre kategorija roda, zatim kategorija broja pa komparacija, dok se padežni oblici usvajaju jedan po jedan). Upravo se padežnoj problematici mora posvetiti malo više pažnje budući da se pri obradi padeža najviše vodilo računa o tematskoj celini koja se obrađuje. Usvajanje padežnog sistema svakom strancu predstavlja veliki problem jer on istovremeno mora da usvoji određeni padežni nastavak ali i njegovo značenje što nalaže uvođenje padeža i kao morfološke ali i kao sintaksičko-semantičke kategorije. Jedino tako učenici mogu naučiti pravilnu upotrebu padeža, tj. tačno znati u kojoj situaciji treba da koriste određeni padež.

Kako su prve dve lekcije posvećene *upoznavanju* i *predstavljanju*, logično je da se učenici najpre upoznaju sa subjekatskim i predikatskim nominativom (*Ja sam Marko. Petar je učenik. To je profesor. Ovo je kuća.*). Zatim se kod *obraćanja* uvodi vokativ. Karakteristika zavisnih padeža srpskog jezika jeste njihova polisemičnost. Da bi se kompleksna padežna problematika što lakše usvojila, padeži ne samo da se uvode jedan po jedan, već se i njihova značenja obrađuju pojedinačno. Tematske celine često nameću i odgovarajuće glagolske lekseme pa je prirodno da je valentnost glagola, odnosno njihova osobina da uz sebe vezuju druge reči, uticala i na obradu

odgovarajućih rečeničnih članova. Zbog toga se akuzativ kao padež pravog objekta obrađuje već u drugoj lekciji u okviru iskazivanja rodbinskih odnosa uz glagol *imati* (*Ja imam sestru. Ti imaš brata.*). U trećoj lekciji koja obrađuje temu *hrana i piće* objekat je takođe nezaobilazan jer se rečenica sa glagolima *jesti/piti* ne može ostvariti bez iskazivanja objekta (*Jedem jabuku. Pijem mleko. Ne pijem kafu.*). Sličan slučaj je i sa ostalim padežnim oblicima. Ilustracije radi, osvrnućemo se još samo na obradu instrumentala. Sa ovim padežom učenici se prvi put susreću u četvrtoj lekciji udžbenika *Srpski jezik 1* čija je tema *putovanje*. O ovoj temi se ne može govoriti bez iskazivanja sredstva (*Čime/kako putuješ?*) i društva (*Sa kim putuješ?*). Kada učenici u okviru ove lekcije jednom usvoje padežne nastavke instrumentala, bez većih teškoća usvojiće i njegovo temporalno (*utorkom, nedeljom...*) ali i prostorno značenje (*Čekam te pred školom.*), odnosno prosekutivno značenje (*Šetamo gradom. Plovimo rekom.*).

Treba napomenuti takođe da se pri obradi određenog padežnog značenja istovremeno uvode imenice sva tri roda. Ponekad se, radi uočavanja sličnosti ili razlika, paralelno uvode i po dva padeža, kao što je slučaj sa akuzativom cilja i lokativom sa pozicionim značenjem (uz oba padežna oblika koristimo iste predloge U/NA, ali dok akuzativ traži glagole kretanja, uz lokativ se mogu upotrebiti samo glagoli mirovanja).

Jednogodišnje školovanje u pripremnom odeljenju treba da osposobi učenike da komuniciraju na srpskom jeziku na srednjem nivou (tkz. prag nivou). To podrazumeva poznavanje svih glagolskih oblika koji se čuju u svakodnevnom govoru pa se tako i u udžbenicima osim sadašnjeg, prošlog i budućeg vremena obrađuju i oba glagolska načina kao i futur II. Imperativ je toliko frekventan da se ne može zaobići, a obrada potencijala i futura II je preduslov za usvajanje vremenskih i uslovnih rečenica. Ostale vrste reči se takođe sistemski obrađuju. Primera radi, lične zamenice se obrađuju u više lekcija, onim redom kako se uvode i pojedini padeži (najpre se usvajaju oblici nominativa, zatim akuzativa pa tek onda dativa, instrumentala i lokativa). U udžbeniku *Srpski jezik 2* učenici se upoznaju sa sintaksičkim kategorijama – sintagmom i rečenicom. Iako se nezavisnosloženim rečenicama ne posvećuje posebna pažnja, uputno je upoznati učenike sa tipovima naporednog odnosa i karakterističnim veznicima koji uvode nezavisne rečenice.

Za uvežbavanje gradiva iz gramatike sasvim je dovoljan broj zadataka zastupljenih u udžbenicima i onih u radnoj svesci. Međutim, ponavljanje gradiva mora biti učestalo, odnosno od učenika se stalno mora zahtevati primena stečenih znanja. To ne moraju uvek biti konkretni zadaci u pisanoj formi, već naprotiv, učenike treba stalno podsticati na komunikaciju, na razgovor o određenoj temi ili simulaciju govornih situacija. Za kraj treba još samo napomenuti da je ograničen vokabular učenika opredelio autora da izbegne formulaciju zahteva u zadacima te se oni daju u vidu simbola koje će učenici veoma brzo zapamtiti i lako prepoznavati.

ORIJENTACIONO PLANIRANJE

Pri kreiranju nastavnog plana obično se polazi od godišnjeg, odnosno mesečnog broja časova planiranih za nastavu te se tako sačinjavaju godišnji ili mesečni planovi rada. Kako je nastava jezika specifična i niko ne može unapred predvideti tempo kojim će učenici napredovati, u njenom planiranju prednost treba dati mesečnim planovima rada. Ovakav način planiranja ostavlja nastavniku mogućnost korigovanja i prilagođavanja rada potrebama i mogućnostima svojih učenika. Uobičajena praksa je takođe da se gradivo raspoređuje prema tematskim celinama u okviru kojih se planiraju nastavne jedinice različitih sadržaja. Preporuka je da se izbor i redosled tematskih celina u planu podudara sa udžbenikom kako se ne bi desilo da zahtevi koji se stavljaju pred učenika prevazilaze njegovov leksički fond ili poznavanje određenih jezičkih modela. U okviru jedne tematske celine planom treba obuhvatiti kako sve komunikativne nastavne jedinice tako i one gramatičke, pri čemu je jasno da njihov broj treba da bude znatno veći od onog obuhvaćenog u okviru jedne lekcije udžbenika. Određenom broju nastavnih jedinica treba se vraćati i obrađivati ih na više časova jer se jedino tako one mogu u potpunosti savladati. Prilikom planiranja u obzir treba uzeti i broj časova namenjenih za obradu novog gradiva, za utvrđivanje i ponavljanje ali i za proveru znanja. Imajući u vidu konkretnu svrhu nastave srpskog jezika u pripremnim odeljenjima, a to je razvijanje komunikativne kompetencije učenika, jasno je da će se u većini slučajeva nastavni sadržaji „prelirati“ iz jednog časa u drugi čime se komplikuje i određivanje tipa tog časa. U tom slučaju, najbolje ga je odrediti prema dominantnim aktivnostima koje se planiraju za taj čas. Ono što je svakako najvažnije jeste to da se planom obuhvate svi nastavni sadržaji koji su u udžbenicima obrađeni.

Da bi se udžbenici u potpunosti iskoristili, neophodno ih je pre izrade plana pažljivo proučiti. Na osnovu jednog udžbenika lako se mogu izdvojiti tematske celine, o čemu je već bilo reči u poglavlju o koncepciji udžbenika, ali i nastavne jedinice obuhvaćene tom celinom. Dobro poznavanje udžbenika nastavniku će omogućiti da uoči i poveže prethodno obrađene nastavne jedinice sa onima koje se tek obrađuju. Na taj način će broj nastavnih jedinica biti znatno veći od onih koje su obuhvaćene jednom temom, odnosno jednom lekcijom u udžbeniku jer će se tako učenicima obezbediti stalno ponavljanje gradiva i njegovo temeljnije usvajanje, ali i primena stečenih znanja u novim govornim situacijama, što i jeste cilj nastave stranog jezika u okviru komunikativnog pristupa.

Izrada plana nije lak posao, ali nastavnik uvek treba da ima u vidu da se uloženi trud na njegovom osmišljavanju i te kako isplati. Dobar nastavni plan znatno olakšava posao, pruža nastavniku mogućnost blagovremene i kvalitetne pripreme za časove, obezbeđuje kontinuitet u radu i sprečava nastavnika da načini propuste koji se vremenom ne mogu nadoknaditi. Pri izradi plana svaka pomoć je dobrodošla. Iako je u primeru orijentacionog plana koji sledi iz opravdanih razloga

obuhvaćeno samo prvih dvadeset nastavnih jedinica, njihov broj je dovoljan da pokaže jedan od načina na koji se može rasporediti nastavno gradivo. Kako se unapred ne može predvideti tempo kojim će učenici napredovati, važno je da im se u početku ostavi dovoljno vremena za ponavljanje i utvrđivanje jer se samo stalnom upotrebom reči i jezičkih modela i može razvijati komunikativna kompetencija.

Primer izrade orijentacionog rasporeda gradiva

br. časa	nastavna jedinica	tip časa	nastavne metode	nastavna sredstva
1.	Uvodni čas: upoznavanje sa predmetom i udžbenicima			
2.	Pozdravi i upoznavanje (pomoćni glagol <i>jesam</i> i glagol <i>zvati se</i>)	obrada	monološka, dijaloška	udžbenik, radna sveska (1. lekcija: 1,2. i 3. zadatak), CD
3.	Srpsko pismo – latinica (pisanje digrafa NJ, Lj i Dž i slova sa dijakritičkim znakom: Č, Ć, Đ, Š, Ž)	obrada	sintetička metoda (grupna obrada slova) monološka, demonstrativna	audiovizuelni zapis (YouTube: Abeceda, učimo slova), nastavni list sa srpskom abecedom, radna sveska (A szerb írás és kiejtés: 1, 3. i 5. zadatak), CD
4.	Srpsko pismo – latinica (vežbe izgovora i pisanja glasova)	uvežbavanje	analitičko-sintetička metoda (grupna obrada slova)	radna sveska (A szerb írás és kiejtés: 6. i 8. . zadatak), nastavni listić, audiovizuelni zapis (YouTube: učimo slova, abeceda, učimo slova)
5.	Zanimanja (upitne rečenice, potvrдне i odrične rečenice)	obrada	monološka, dijaloška, demonstrativna	udžbenik, radna sveska (1. lekcija: 4, 5, 7, 9, 10. i 15. zadatak), slike
6.	Lične zamenice (posebno upotreba oblika za 3. lica množine)	uvežbavanje	monološka, dijaloška, demonstrativna	udžbenik, radna sveska (1. lekcija: 6. zadatak), nastavni listić, slike
7.	Imenice (rod i broj) i pridevi (slaganje prideva i imenice u rodu i broju)	obrada	monološka, dijaloška, demonstrativna	udžbenik, radna sveska (1. lekcija: 11, 12, 13. i 14. zadatak), prezentacija
8.	Čitamo i pišemo latinicu	uvežbavanje i provera	analitičko-sintetička metoda (grupna obrada slova)	nastavni listići (upiši slovo koje nedostaje, napiši šta vidiš na slici, napiši pisanim slovima...), diktat
9.	Obraćanje (vokativ) (pozdravi)	obrada i uvežbavanje	monološka, dijaloška	udžbenik, radna sveska (2. lekcija: 2. zadatak), nastavni listići

10.	Porodica	obrada	monološka, dijaloška, demonstrativna	udžbenik, slike (prezentacija), nastavni listić, radna sveska (2. lekcija: 3. zadatak)
11.	Prisvojne zamenice	obrada i utvrđivanje	monološka, dijaloška, demonstrativna	udžbenik, radna sveska (2. lekcija: 4, 5. i 6. zadatak), slike, nastavni listić
12.	Imenice, lične zamenice i pridevi (rod, broj, kongruencija)	utvrđivanje	monološka, dijaloška, demonstrativna	po izboru nastavnika
13.	Sadašnje vreme (prezent, I grupa)	obrada	monološka, dijaloška, demonstrativna	udžbenik, radna sveska (2. lekcija: 1, 7, 9, 10. i 11. zadatak), CD
14.	Glagoli hteti i moći	obrada i uvežbavanje	monološka, dijaloška, demonstrativna	udžbenik, slike, nastavni listić
15.	Imenice i pridevi (množina imenica m. roda na suglasnik <i>k</i> i oblici množine prideva)	obrada	monološka, dijaloška	udžbenik, radna sveska (2. lekcija: 13, 14, 15, 16, 17. i 18. zadatak)
16.	Glagol imati i akuzativ (pravi objekat)	obrada	monološka, dijaloška, demonstrativna	udžbenik, radna sveska (2. lekcija: 8, 12. i 19. zadatak), slike
17.	Imenski predikat i pravi objekat (primena znanja na novim primerima)	provera znanja	monološka, dijaloška, demonstrativna	po izboru nastavnika
18.	Srpsko pismo – ćirilica	obrada	sintetička metoda (grupna obrada slova) monološka, demonstrativna	audiovizuelni zapis (YouTube: Azbuka, učimo slova), radna sveska (radna sveska (A szerb írás és kiejtés: 2, 4, 7. i 9. zadatak)
19.	Srpsko pismo – ćirilica	uvežbavanje	analitičko-sintetička metoda (grupna obrada slova)	nastavni listić
20.	Čitamo i pišemo ćirilicu	uvežbavanje	analitičko-sintetička metoda (grupna obrada slova)	nastavni listići (upiši slovo koje nedostaje, napiši šta vidiš na slici, napiši pisanim slovima...), kraći diktat, kratki konstruisani tekstovi

PRIMER OBRADJE JEDNE NASTAVNE JEDINICE

Za ilustraciju obrade jedne nastavne jedinice namerno je odabrana ona koja se obrađuje na samom početku, onda kada učenici vladaju veoma ograničenim vokabularom budući da je tada i najteže osmisliti veći broj različitih vežbanja. Na primeru obrade nastavne jedinice *Porodica* iz 2. lekcije udžbenika *Srpski jezik 1* autor želi pre svega da pokaže da se nekada prosto ne mogu izbeći ona „prelivanja“ nastavnih sadržaja o kojima je bilo reči. Tako se i u okviru ove nastavne jedinice pojavljuju oblici prisvojne zamenice (mada samo one od lične zamenice za 1. lice jednine) jer se o članovima svoje porodice ne može govoriti bez njihove upotrebe (*Moj otac se zove... Moja majka je ...*). Naime, i poželjno je da nastavnik, kada god je to potrebno, slobodno kombinuje leksičke i gramatičke jedinice. Upoznavanje sa oblicima prisvojne zamenice za 1. lice jednine može da bude i odličan uvod za sledeći čas kada će se prisvojne zamenice obrađivati u celini.

nastavna jedinica:	Porodica
tip časa:	obrada novog gradiva
ciljevi i zadaci:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ usvajanje nove leksike i pravilnog izgovora novih leksema (imenovanje članova uže porodice) ▪ pravilno pisanje novih leksema ▪ razvijanje veštine razumevanja ▪ osposobljavanje učenika da odgovaraju na pitanja ▪ provera i upotreba naučenog u praktičnoj situaciji ▪ razvijanje veštine govora
nastavne metode:	monološka, dijaloška, demonstrativna
oblici rada:	frontalni, individualni, grupni
nastavna sredstva:	slike (prezentacija), nastavni listić
vremenska artikulacija časa:	uvodni deo časa: 10 minuta glavni deo časa: 25 – 27 minuta završni deo časa: 8 – 10 minuta
TOK NASTAVNOG ČASA	
uvodni deo časa:	
Ponavljjanje vokativa: uvežbavanje pozdravljanja	
Nastavnik pozdravlja učenike na srpskom a zatim se obraća učeniku iz prve klupe: <i>Zdravo, _____</i> . (upotrebi njegovo ime u obliku vokativa). Zatim pokaže na njegovog para iz klupe i podstiče ga da svog druga iz klupe na isti način pozdravi.	

Učenik iz prve klupe kaže svom paru: *Zdravo, _____*. (kaže njegovo/njeno ime u obliku vokativa)

Par iz klupe mu uzvraća pozdrav: *Zdravo, _____*. Zatim se okreće sledećem učeniku i obraća mu se takođe sa *Zdravo, _____*. Pozdravljanje teče brzo i završava se kod poslednjeg učenika koji pozdravlja nastavnika. Kada mu nastavnik uzvratu pozdrav, prva vežba je završena.

Uvežbavanje leksike: zanimanja ljudi

Nastavnik objašnjava da će izgovarati po tri reči. Među njima samo jedna označava zanimanje ljudi. Kada je prepoznaju, treba da je zapišu. Igra je dinamična i treba da bude malo brža, ali ipak sa jasno izgovorenim rečima. Biće i zabavno jer će se sigurno potkrasti i greške.

mudar	trotoar	frizer	oštar	vetar	pevač	spomenar
sudar	konobar	kliker	poštar	Petar	sekač	vizionar
kuvar	redar	bojler	pošten	lekar	kolač	novinar

Nastavnik proziva nekoliko učenika da pročitaju šta su zapisali. Ukoliko je neko od njih izabrao pogrešnu reč, nastavnik mu ponovo čita taj niz dok ne izabere pravu reč, bez objašnjenja šta ostale nepoznate reči znače.

Zatim sledi nova vežba uz korišćenje ilustracija (najbolje je da se slike pripreme kao prezentacija).

Nastavnik pokazuje jednu po jednu sliku uz postavljanje različitih pitanja: *Ko je ovo? Da li je ona novinar?* (može se očekivati i potvrđan i odričan odgovor, zavisi ko se pokazuje) *Šta je on?*

Učenici treba da odgovaraju punom rečenicom: *To je kuvar. Ona je novinar. Ona nije novinar. Ona je frizer.*

glavni deo časa:

Nastavnik uvodi učenike u novo gradivo takođe uz pomoć ilustracija.

slika 1: *Ovo je Nikola Simić. Šta je on (po zanimanju)?* (Nikola je lekar.)

slika 2: *Nikola ima suprugu. Ona se zove Olivera. Šta je ona?* (Olivera je novinar.)

slika 3: *Ovo je porodica Simić.*

slika 1.

slika 2.

slika 3.

Zatim nastavnik pokazuje na osobe sa slike 3. i imenuje rodbinske veze: *Simići imaju sina i ćerku. Ovo je sin. Ovo je ćerka. Nikola je otac (tata). Olivera je majka (mama). Oni su roditelji. Ovo je baba (baka). Ovo je deda (deka).*

Uz pomoć narednih ilustracija i pokazivanja osoba ponavlja reči:

slika 4: *Ovo su deda i baba.*

slika 6: *Ovo su otac i majka/tata i mama/roditelji.*

slika 5: *Ovo je unuk.*

slika 7: *To je sin. To je ćerka.*

slika 8: *Ovo su brat i sestra.*

Ovo je unuka.

slika 4.

slika 5.

slika 6.

slika 7.

slika 8.

Ponovo se vratiti na sliku 3. i ponoviti sa učenicima još jednom sve nove reči. Onda tražiti od učenika da polako ponavljaju nove reči uz nastavnikovo pokazivanje na određene osobe.

Zamoliti učenike da otvore udžbenike i pronađu u 2. lekciji naslov *Porodica*. Ostaviti im vremena da sami pročitaju i uoče rodbinske odnose, a zatim treba da urade postavljeni zadatak (*Ovo su deda i baka. Igor i Kaća su brat i sestra...*) Sledi provera tačnosti urađenog zadatka.

Učenicima treba skrenuti pažnju da su imenice *tata* i *deda* muškog roda bez obzira što se završavaju na -a. Sledi zadatak na nastavnom listiću da upišu odgovarajuću pokaznu zamenicu i tako odrede rod imenica. Obavezno usmeno proveriti tačnost urađenog zadatka.

	otac		tata		baba		sin		sestra		unuk
	majka		mama		deda		ćerka		brat		unuka

Zatim se učenicima objašnjavaju oblici prisvojne zamenice za 1. lice:

moj, moja, moje, moji, moje, moja

Za objašnjenje ovih oblika nastavnik koristi ponovo sliku broj 3:

Pokazuje na Oliveru i govori: Ja sam (se zovem) Olivera. Ovo je moj suprug Nikola. Ovo je moja ćerka. Ovo je moj sin. Ovo je moja majka. Ovo je moj otac. Ovo su moja deca. (Sve vreme pokazuje rukom na sebe. Može izabrati i nekog drugog sa slike.)

Zatim zapisuje na tablu sve oblike zamenica uz obeležavanje njihovog roda i broja:

jednina			množina		
muški rod	ženski rod	srednji rod	muški rod	ženski rod	srednji rod
moj	moja	moje	moji	moje	moja

Sledi druga vežba na nastavnom listiću:

Ispred svake imenice upiši odgovarajući oblik prisvojne zamenice:

	otac		tata		baba		sin		sestra		unuk
	majka		mama		deda		ćerka		brat		unuka

Upoznavanje oblika prisvojne zamenice za 1. lice je neophodno zbog zadatka koji sledi: **predstavi svoju porodicu**

Učenici navode članove svoje porodice koristeći sva usvojena znanja. *Moj otac se zove _____ . /On je advokat./ Moja majka se zove _____ . Ona je... Ja imam sestru. Moja sestra se zove _____ . Ona je učenik/student.*

završni deo časa:

Učenici igraju igru. Nastavnik prozove jednog učenika i kaže mu da među ostalim učenicima izabere članove „svoje“ porodice: oca, majku, suprugu, sina, ćerku. Čim prvi učenik kaže određeno ime, prozvani učenik treba da izađe i zapamti šta je, odnosno u kakvoj je rodbinskoj vezi. Poenta je da svaki prozvani učenik mora zapamtiti i šta su ostali prozvani učenici.

Prvi učenik govori:

Ja se zovem _____ . Moja supruga se zove _____ . (prilazi toj devojci i izvodi je pored sebe pred tablu). Zatim govori: Moj sin se zove _____ . Moja ćerka se zove _____ . Moja majka se zove _____ . Moj otac se zove _____ .

Kada izvede sve izabrane drugove, onda pokazuje na jednog od učenika. Na primer, pokaže na onoga ko glumi sina. Taj učenik treba da kaže: *Ja se zovem _____ . Ja sam sin (i stane pored oca) Ovo je moj otac. Ja sam brat (i stane pored sestre) Ovo je moja sestra. Ja sam unuk (i ode kod babe i dede) Ovo su moj deda i moja baba.* Zatim govori sledeći učenik sve dok svi članovi te „porodice“ ne kažu šta su kome. Igra se ponavlja i sa drugom grupom učenika.

Domaći zadatak: Uraditi 3. zadatak iz druge lekcije u radnoj svesci. Upisati imena članova porodice i u porodično stablo i za svako ime napisati rečenicu: *Moj otac se zove.... Moja majka se zove...* Porodično stablo se nalazi na nastavnom listiću.

izgled nastavnog listića:

PORODICA

1. **Aa** **TAJ / TA**

otac	tata	baba	sin	sestra	unuk
majka	mama	deda	ćerka	brat	unuka

2. **Aa** **MOJ /MOJA**

otac	tata	baba	sin	sestra	unuk
majka	mama	deda	ćerka	brat	unuka

3.

Literatura:

1. Vojnović, Jelena (2006). Usvajanje padežnog sistema u nastavi srpskog jezika kao stranog (početni nivo). *Savremene tendencije u nastavi jezika i književnosti*. Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu: American Councils for International Education: Bureau of Educational and Cultural Affairs.
2. Dražić, Jasmina (2006). Mesto gramatike u nastavi srpskog jezika kao stranog. *Negovanje srpskog jezika i književnosti*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 197-219 str.